

SJÖSTADS- HÖJDEN

Stockholms
stad

Integrerad barnkonsekvensanalys
Kartläggning och rekommendationer

SAMRÅDSHANDLING juni 2021

Integrerad barnkonsekvensanalys för detaljplan Hammarbyhöjden 1:1
Sjöstadshöjden har tagits fram under år 2020/2021 av Landskapslaget AB
på uppdrag av Stockholms stad.

Kontaktpersoner:
Hanna Lindh, Exploateringskontoret
Henrik Nilzén, Stadsbyggnadskontoret
Fredrik Legeby, Stadsbyggnadskontoret
Maria Cederborg, Exploateringskontoret
Amer Halabi, Exploateringskontoret

Medverkande:
Landskapslaget AB:
Anna Squassina
Lise Strand Hellström
Lii Tiemda
Ellen Sundin

Samtliga bilder Landskapslagets om inte annat anges.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INTRODUKTION

Bakgrund	5
Barn och utemiljöer	6

METOD

Stockholms stad modell för IBKA	10
Process	11

KARTLÄGGNING

Styrande dokument	13
Program Hammarbyhöjden - Björkhagen	17
Sjöstadshöjden nuläge	18
Tidigare dialoger	22
Dialog med förskolan Sjöromten	23
Workshop 1	29
Workshop 2	30

REKOMMENDATIONER

Rumslig disposition	32
Kvartersmark	33
Allmän platsmark	34

KÄLLOR

Litteratur och rapporter	36
Dialoger	36

INTRODUKTION

INTRODUKTION BAKGRUND

Detaljplanen för Hammarbyhöjden 1:1 Sjöstadshöjden möjliggör för kontor, hotell, bostäder, en förskola med sex avdelningar, lekplats, torg och gator. Planförslaget stärker kopplingen mellan Hammarby sjöstad och Hammarbyhöjden för att uppnå en mer sammanhängande stad genom en ny gata, ny bebyggelse och en förbättrad promenad- och parkstruktur.

Den här integrerade barnkonsekvensanalysen synliggör befintliga förutsättningar, barnens rörelsemönster, lekplatser, övriga målpunkter. Den synliggör även platser som upplevs otrygga idag och visar på möjligheter och utmaningar för de barn och unga som berörs, i och omkring planområdet. Analysen förhåller sig både till barnperspektivet och till barns perspektiv. Förskolebarn och pedagoger på Förskolan Sjötomten i Hammarby sjöstad har deltagit i analysen via samtal och gåtur. Resultatet från dialogen med Förskolan Sjötomten beskrivs under kapitel *Kartläggning - Dialog med Förskolan Sjötomten*. Rapporten baseras även på inläsning av tidigare framtaget material och tidigare utförda dialoger i närområdet samt workshop med stadens projektgrupp och involverade byggaktörer.

Rapporten fungerar som planeringsunderlag för detaljplanen.

INTRODUKTION BARN OCH UTEMILJÖER

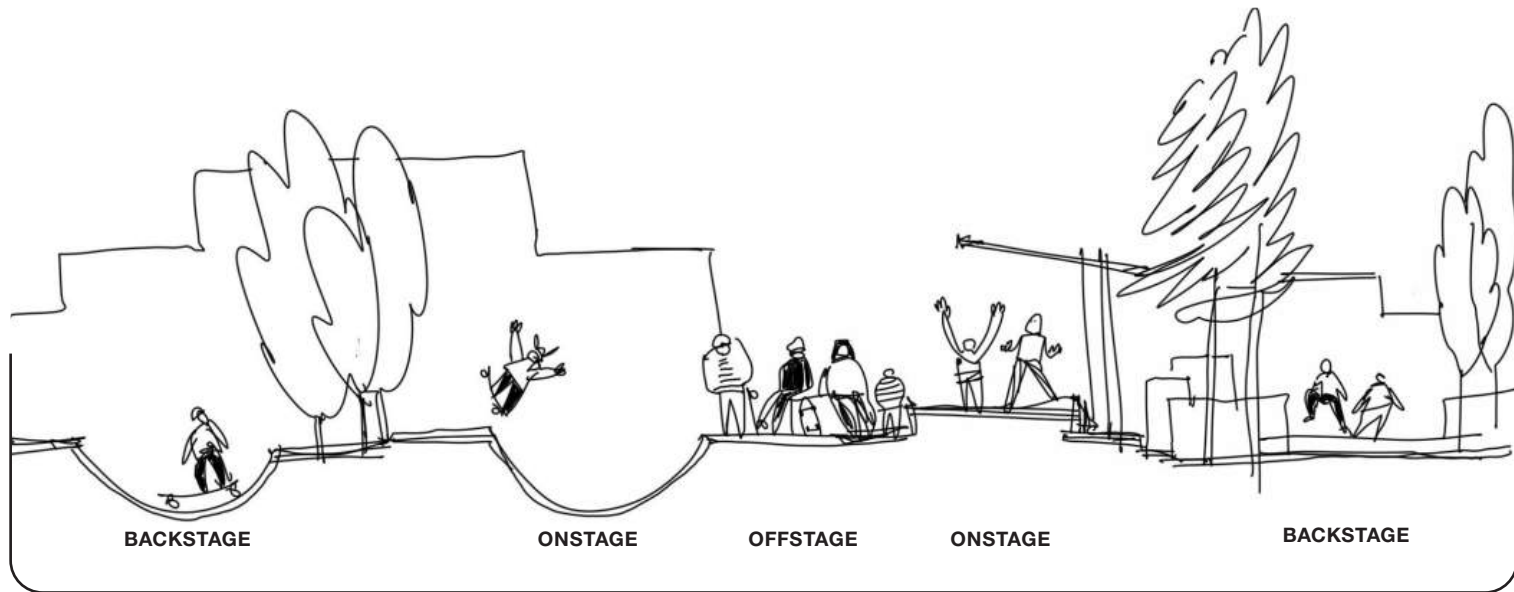
VAD VILL BARN OCH UNGA?

Barn är en heterogen grupp och för att kunna planera städer och platser med rätt förutsättningar som främjar goda boendemiljöer för barn och unga behöver vi förstå olika grupper av barn och deras respektive förutsättningar och villkor. Att göra en integrerad barnkonsekvensanalys är ett sätt att lyfta barns intressen och röster som annars har svårt att komma till tals i planprocessen.

VARDAGENS UTEMILJÖER

Forskning har visat att stadens utemiljöer är viktiga platser för barn och unga, eftersom de är platser som ger spelrum för lust, spänning och nyfikenhet. Vardagens utemiljöer ger utvecklingsmöjligheter för barn och unga och ska betraktas som arenor som de ska kunna tillgodogöra sig och upptäcka i sin egen takt. Olsson skriver i faktabladet Lekens natur (2008) att utemiljön ska ”locka till utmaningar, lek och uppmuntra och tillåta unga och barn att utforma och skapa platser och aktiviteter på deras egna villkor”.

Stadens platser och stråk är så mycket mer än enbart delar i en fysisk miljö, de är demokratiska arenor och stödande rum för människors sociala och fysiska utveckling. Movium (2018) hävdar att barnen är den grupp som påverkas allra mest av tillgängligheten till vardagslivets utemiljöer. Movium skriver att “alla i samhället påverkas av urbanisering men det finns en grupp som påverkas mer fundamentalt när

Bilden visar en strategi för att organisera de offentliga rummen med tanke på människors olika behov av att synas, höras och vara aktiva. Det behövs dels platser för de redan duktiga, de som vill synas, vara onstage. Dels platser, off-stage platser, där man kan inspireras och själv bli nyfiken och även backstage-platser där man kan testa och öva utan att bli observerad. Strategin är särskilt avändbar i utformningen av barn och ungas offentliga rum.

förändring sker i den fysiska omgivningen: barnen. Genom att ge barn goda fysiska uppväxtmiljöer ger man dem också en plats i staden och samhället.”

Vad utgör då en god utemiljö och hur kan en sådan miljö uppnås? Boverket (2015) har utifrån stadsbyggnadsforskning sammanfattat just detta. De anser att en god utemiljö är en miljö där barn och unga har tillgång till fysiska utmaningar, rörelsefrihet och tillgängliga mötesplatser. Det ska vara en miljö som uppmuntrar både till spontan och programmerad lek samt en miljö som ger möjlighet för barn och unga att skapa och forma sina egna platser och aktiviteter.

Förutsättningar för att uppnå en god utemiljö

för barn och unga är till stor del att planera för tillräckligt med friyta för varierande lek och utevistelse på eller i närheten av tomter som ska bebyggas med bostäder eller lokaler för fritidshem, förskola, skola eller annan liknande verksamhet (Boverket 2015).

Förutsättningar för att uppnå kvalitativa vardagliga utemiljöer handlar om att forma utemiljöer som upplevs trygga av barn och unga. Detta är väsentligt för att såväl yngre som äldre barn ska nyttja platserna. Landskapslaget har genom tidigare genomförda barnkonsekvensanalyser och dialoger med barn och unga funnit att variation i stadsmiljön upplevs skapa trygghet och att barnen vill vistas i det

offentliga rummet så länge det finns möjlighet till passande aktiviteter.

RÖRELSE OCH LEK

En stor del av barn och ungas fysiska aktivitet får de i sitt vardagsliv genom att ta sig mellan olika målpunkter och genom lek. Boverket (2015) har konstaterat att utemiljö i direkt anslutning till skola eller förskola kan ge en tredjedel av barns dagliga behov av fysisk aktivitet. Nyckelordet är närhet till utemiljö, för om barnen är beroende av vuxna för att ta sig till sin lekmiljö riskerar detta att dra ned aktivitetsnivån kraftigt (Boverket 2015). Därför är förskole- och skolgårdars storlek, liksom säkra och tillgängliga gång- och

Natur är värdefullt för barn för att utveckla sin motorik.

cykelvägar dit, väsentliga för att barns dagliga fysiska behov ska tillgodoses.

Den fysiska aktiviteten är nödvändig för barnen och har stor betydelse för deras kroppsuppfattning, psykosociala och motoriska utveckling samt kognitiva förmåga. Barnen utvecklar genom leken sin fantasi och i samspel med andra barn lär de sig sociala regler (Grahn 1997). Det är framförallt genom leken som barn skapar förståelse, tolkar och finner kunskap om världen omkring dem. Leken kan även ge möjlighet till mental återhämtning och ökat välbefinnande (Boverket 2015).

Vad är det då som lockar barn att börja leka? Det ska finnas möjlighet till nya upptäckter, stora ytor, lösa föremål och spännande krypin. Det är i en sådan miljö som barn kan få utlopp för sin kreativitet och fantasi. Forskning har visat att det är den fria leken utomhus i skog och naturmark som framförallt påverkar barn positivt på många sätt (Joelsson 2017). Studier av gröna utemiljöer och barn visar också att den fria leken underlättar samspelet mellan barn av olika ålder, kön och eventuella funktionsnedsättningar.

AKTIVITET I OLIKA ÅLDRAR

Stadsbyggnadsforskning med fokus på att involvera barn och unga i stadsutvecklingsprojekt har visat att barn och ungas behov och krav på sin utemiljö skiljer sig åt. Olika brukare har olika krav, behov och möjligheter,

och i takt med åldern utvidgas successivt utforskandet av den fysiska omgivningen (Boverket 2015). För att skapa en god bebyggd miljö för barn och unga behövs alltså en variation i storlek och innehåll av platser samt goda kommunikationer till platser längre bort.

Yngre barn rör sig i närheten av hemmet, till exempel på bostadsgården. Barn i förskoleåldern är känsliga för trafikbarriärer och leker helst på lekplatser eller grönytor nära hemmet. Inspirerande och utforskande närmiljöer är därför viktiga för yngre barn.

När barnen når låg- och mellanstadieåldern rör de sig allt längre bort och deltar ofta i aktiviteter som ställer krav på mer varierade utemiljöer (Boverket 2015). I den här åldern är det viktigt för barnen att kunna vara tillräckligt långt borta för att vara utom synhåll från föräldrarna men ändå tillräckligt nära för att få tillåtelse att gå till platsen. Det är även viktigt med sociala mötesplatser och ju äldre barnen blir desto mer bygger deras utevistelse på att det finns attraktiva mötesplatser utanför hemmet som de kan skapa hemhörighet till.

Ungdomars användning och upplevelse av stadens uterum skiljer sig från de yngre barnens. De är oftast mycket rörliga och kan ta sig långa sträckor från hemmet för att söka efter både folkliv och avskildhet. Ju äldre ungdomarna blir desto större yta av stadsmiljön tas i besittning (de Laval 2015).

Goda och säkra kommunikationer i form av gång- och cykelstråk samt kollektivtrafik är en förutsättning för barn och unga i alla åldrar att på ett självständigt sätt utforska sin stad. En brist på goda kommunikationsstråk leder till att de hämmas i sin vardag.

GYNNSAM VARDAGDSMOBILITET

Forskning kring barns vardagliga rörelse som bland annat Joelsson (2017) bedriver visar att det finns tre typer av mobilitet: instrumentell, social och erfarenhetsinriktad. Det är viktigt att komma ihåg att dessa inte sker separerat från varandra, utan de sker oftast överlappande.

Den instrumentella mobiliteten består av rörelsen av att ta sig mellan olika vardagliga (och oftast konstanta) målpunkter. Den instrumentella mobiliteten utgör enligt Joelsson majoriteten av barnens rörlighet. Hon hävdar att den till och med ökar hos barn, detta på grund av att skolan är obligatorisk och att många barn har många fritidsaktiviteter som utgör målpunkter. I hennes studier har barnen uttryckt att de upplever denna typ av mobilitet som *”tråkig, rutinartad och ofta också stressande”*.

Den sociala och erfarenhetsinriktade mobiliteten är rörligheter som barnen uppskattar mest. Den sociala mobiliteten är mycket vanligt enligt Joelsson (2017), och innebär rörlighet *”där syftet är att bygga sociala relationer med vuxna eller jämnåriga”*. Den

erfarenhetsinriktade mobiliteten är enligt Joelsson en upplevelserelaterad rörlighet och den uppstår när själva upplevelsen av platsen eller mobiliteten är det viktiga, det vill säga till skillnad från den instrumentella där rörligheten reduceras till enbart ett sätt att ta sig mellan två platser.

Forskning har visat att barns möjlighet att röra sig på egen hand har minskat drastiskt de senaste decennierna. Joelsson (2017) uppmärksammar att det som i forskning kring barns rörlighet betraktas som *”självständig rörlighet”* (rörlighet där barn inte följs åt av vuxna) och rörlighet av mer utforskande karaktär över större områden och utanför det egna bostadsområdet har minskat i Sverige. Samtidigt skriver hon att denna typ av självständig och utforskande rörlighet är oerhört viktig för barns psykosociala utveckling och välmående.

En undersökning gjord 1980, 2000 och 2012 visar att nästan alla barn under 80-talet gick eller cyklade på egen hand till skolor och fritidsintressen medan denna siffra hade halverats år 2012. Minskningen är kopplad till ökad biltrafik, brist på säkra gång- och cykelvägar och föräldrars upplevda oro (Boverket 2015; Björklid 2001; Joelsson 2017). Detta innebär att närmiljön vid hem, skola och förskola blir väldigt betydelsefulla utemiljöer särskilt för de minsta barnen. Joelsson (2017)

påminner om att inte enbart fokusera på att skapa trygga och säkra skolvägar, det är ännu viktigare att planera för god fritidsrörlighet för barn och unga, eftersom resor till och från fritidsaktiviteter i högre utsträckning sker med bil än till skolor.

BARN I TRAFIKEN

Forskning pekar på att sinnen såsom syn och hörsel inte är färdigutvecklade hos yngre barn och att barn mognar i olika takt. Tidigare har en generell tumregel inom trafikplanering varit att barn från 12 års ålder klarar av att cykla i en komplicerad trafikmiljö. Ny forskning om barns mognad och trafikbeteende visar att en åldersrekommendation för barns cyklande är beroende av trafikmiljöns komplexitet och kan därför variera från plats till plats och situation till situation och från barn till barn (Björkelid 1998, Joelsson 2017, Trivector 2018).

Det går ändå att säga att yngre barn har svårare att klara sig själva i en trafikerad miljö. Björklid (1998, 2011) konstaterar att barns syn och hörsel inte är färdigutvecklade och detta påverkar självklart deras möjlighet att hantera trafiksituationer. Barn i förskole- och lågstadietåldern har svårt att ställa om blicken från närseende till fjärrseende, och barn i den åldern har ett snävare synfält än vuxna, med sämre möjligheter att uppfatta rörelser i ögonvrån. Barns bedömningsförmåga är inte heller färdigutvecklad i tidig ålder och det gör

att barn har svårt att uppfatta bilars hastigheter när de kör mot barnet. Barn har också svårare än vuxna att uppfatta varifrån ljud kommer (Björklid 1998).

Svårigheten att klara sig i en trafikerad miljö har också att göra med barnets motorik och förmåga till samordning av rörelser samt avläsning av olika situationer som kan krävas i trafiken. Framför allt styr leken och fantasin de yngre barnen. I nio- och tioårsåldern är de flesta barn mogna att ta sig fram som gångtrafikanter i trafiken och vid cirka 12 års ålder klarar de flesta barn att cykla i en komplicerad trafikmiljö, även om detta som sagt kan variera (Björklid 1998, 2011; Trafikverket 2005).

Barn syns dessutom, på grund av sin storlek, sämre än vuxna i trafiken och bilister har svårare att få syn på dem. Barn ser inte heller över högre hinder som parkerade bilar, planteringar m.m. Att få ögonkontakt mellan fotgängare och bilist/cyklist är en viktig aspekt i att läsa av trafiksituationer och kommunicera vid tveksamheter, vilket därför är svårare för barnen och gör det svårare att läsa av och följa *”informella”* trafikregler.

METOD

METOD STOCKHOLMS STADS MODELL FÖR IBKA

Den här barnkonsekvensanalysen utgår från de tre huvudgrupperna av frågeställningar presenterade i Stockholms stads (2017) modell för integrerad barnkonsekvensanalys. Dessa är *Miljö och hälsa*, *Boende och vardagsliv* och *Trygghet och tillgänglighet*.

Stockholms stads modell för integrerad barnkonsekvensanalys (IBKA).

STEG 1 TIDIG DIALOG OCH INVENTERING

Från IBKA modellen: "Den tidiga dialogen med barn och unga är en väsentlig del av arbetet med att fånga upp barnets perspektiv. Dialogen ska ha en bred representation, vara tydlig med vilken typ av delaktighet projektet önskar och redovisa ramarna för påverkansmöjligheter"

Hantering i denna IBKA:

Dialog: Dialog med barn och pedagoger på Förskolan Sjötomten gjordes i april 2020. Dialog med barn och pedagoger på förskola och skola i Hammarbyhöjden genomfördes år 2018/2019 i samband med barnkonsekvensanalysen för Hammarbyskogen. Dialog genomförd av White arkitekter med gymnasieelever på Fryshuset Gymnasium år 2020. Dialogresultaten används som underlag till denna barnkonsekvensanalys.

Kartläggning: Inventering av befintliga utemiljöer/friytor genom platsbesök. Genomgång av tidigare utförda dialoger, relevant forskning, start-PM för detaljplanen och av stadens styrdokument. Undersökning om vilka barn som berörs av detaljplanen. Insamling av statistik, friytor, målpunkter samt kopplingar och rörelse.

Avvikelse: Ingen avvikelse.

STEG 2 FRAMTAGANDE AV FÖRSLAG (processtöd)

Från IBKA modellen: "Den sammanställda dokumentationen från steg 1 ligger som grund för framtagandet av förslaget för hur området ska växa fram, tillsammans med forskning gällande till exempel miljö och hälsoaspekter hos barn och unga. I detta skede arbetas stadens egna relevanta dokument in." Barnaspekten ska bevakas genom processen."

Hantering i denna IBKA: Tillsammans med staden och deras landskapsarkitektkonsulter har barnperspektivet diskuterats och effektmål för dp tagits fram. Ett möte med byggaktörens och deras konsulter ägnades åt barnfrågan och förslag till åtgärder diskuterades i en workshop. Utifrån dialog, inventering och workshops övergripande rekommendationer för fortsatt arbete tagits fram.

STEG 3 KONSEKVENSANALYS AV FÖRSLAG

Från IBKA modellen: "I slutet av processen genomförs den slutgiltiga konsekvensanalysen där slutförslaget utreds ur ett barnrätts-perspektiv. Vilka positiva och negativa konsekvenser blir det? Har de frågor och den input som lyfts i steg 1 och 2 beaktats? Hur blev slutresultatet utifrån detta?"

Hantering i denna IBKA: I detaljplanens samrådshandling kommer barnrättsperspektivet konsekvensbeskrivas.

STEG 4 ÅTERKOPPLING

Från IBKA modellen: "Varje projekt ska ha en tydlig återkopplingsplan där återkopplingen efter steg 1 och 3 tydligt redovisas. En respons som berättar för de som deltog i dialogerna hur det faktiskt blev, vilka tankar som kunde tas vidare och vilka som inte fungerade – med en förklaring om varför och vad som händer nu."

Hantering i denna IBKA: Återkoppling med pedagoger på Förskolan Sjötomten har genomförts.

KARTLÄGGNING

Barn lever under olika villkor och förutsättningar. En sak har dock alla barn gemensamt: de har små möjligheter att påverka sina villkor och föra fram sina åsikter. Stockholms stad arbetar för att integrera Barnkonventionen i alla verksamheter. I Stockholms stad bor och lever närmare 150 000 människor under 18 år och är därmed i Barnkonventionens mening barn.

INTERNATIONELLT STYRANDE DOKUMENT

RIKTLINJER FÖR FYSISK AKTIVITET

Världshälsoorganisationen (WHO 2010, 2019) har tagit fram riktlinjer med rekommendationer för fysisk aktivitet, sömn och skärmtid för att främja hälsa hos barn och för att motverka fetma och övervikt. Stillasittande livsstil har länkats till högre risk för övervikt och fetma. Rekommendationerna innebär inte att barn måste delta i organiserade aktiviteter eller utöva sport, utan det handlar snarare om att de ska vara i rörelse under dagen genom att de har möjlighet att leka fritt.

WHO menar att det är viktigt att etablera en nyttig relation till fysisk aktivitet tidigt i barndomen. Organisationen poängterar också att kvalitativ sömn är viktigt för barns hälsa och att stillasittande aktivitet behöver vara i interaktion med en vårdgivare för att det ska

betyda positiv utveckling för barnet. Skärmtid för barn är något som WHO anser borde minskas rejält.

NATIONELLT STYRANDE DOKUMENT

BARNKONVENTIONEN

FN:s konvention om barns rättigheter, Barnkonventionen, antogs av FN:s general-församling 1989 och är ett rättsligt bindande internationellt avtal som slår fast att barn är individer med egna rättigheter och att de inte är föräldrars eller andra vuxnas ägo-delar. FN:s Barnkonvention blev svensk lag i januari 2020. Det signalerar att regeringen anser att Barnkonventionens starka ställning behövde tydliggöras och att ett barnrättsbaserat synsätt ska ha stort genomslag i rättstillämpningen.

Barnkonventionen innehåller 54 artiklar, varav 41 är ”sakartiklar” som slår fast vilka rättigheter varje barn ska ha. Dessa ska läsas som en helhet. Det går med andra ord inte att lyfta ut en sakartikel och läsa den helt skild från de andra. Fyra av sakartiklarna i barnkonventionen är ändå vägledande för hur helheten ska tolkas. De är:

- Artikel 2: Inget barn får diskrimineras på grund av härkomst, kön, religion, funktionsnedsättning eller andra

liknande skäl.

- Artikel 3: Barnets bästa ska vara vägledande vid allt beslutsfattande och vid alla åtgärder som rör barn och unga.
- Artikel 6: Barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling. Barn ska tillåtas att utvecklas i sin egen takt och utifrån sina egna förutsättningar, avseende både fysisk hälsa, samt den andliga, moraliska, psykiska och sociala utvecklingen.
- Artikel 12: Barn och unga har rätt att framföra sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör dem.

Några av artiklarna är särskilt relevanta för barnkonsekvensanalyser, dessa är; artikel 23 som handlar om att barn med funktionsnedsättning har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv och hjälp att delta i samhället på lika villkor; artikel 29 som handlar om att barnets utbildning ska syfta till att utveckla barnets fulla möjligheter i fråga om personlighet, anlag och fysisk och psykisk förmåga samt utveckla respekt för naturmiljön; och, artikel 31 som handlar om att barnet har rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder.

PLAN- OCH BYGGLAGEN

I Plan- och bygglagen (PBL) och riks-

dagens miljökvalitetsmål finns lagar och paragrafer som rör barns rättigheter i stadsbyggnadsprocessen. Dessa bör beaktas i planprocessen.

BOVERKETS REKOMMENDATION - FRIYTA

Boverket är förvaltande myndighet för PBL och ger förtydligande rekommendationer för friytor. Ett rimligt mått utifrån antalet barn kan vara 40 m² friyta per barn i förskolan och 30 m² friyta per barn i grundskolan. Forskning visar att den totala storleken på friytan helst bör överstiga 3 000 m². På en gård som är mindre, oavsett antal barn, kan en barngrupp få svårt att utveckla lek och socialt samspel på ett sätt som tillgodoser deras behov (Mårtensson et al 2009). Bedömningen av tillräckligt stor friyta bör ta hänsyn till både friytan per barn och till den totala storleken på friytan.

STOCKHOLMS STADS STYRANDE DOKUMENT

VISION 2040

Stockholms stad har en vision, *Vision 2040 – Möjligheternas Stockholm*, beslutad av kommunfullmäktige år 2020. Visionen är stadens målbild för en social, ekonomisk, ekologisk och demokratisk hållbar utveckling under de närmaste decennierna. Enligt *Vision 2040* ska staden präglas av tillit mellan alla och samhälle. Visionen beskriver att tilliten har sin grund i goda uppväxtvillkor där människor har

bostad, utbildning, arbete och kan uppfylla sina livsdrömmar. Visionen beskriver vidare att alla barn och elever i Stockholm, oavsett var de bor eller vilken bakgrund de har, ska ges en god och likvärdig utbildning. Alla barn ska få sina rättigheter tillgodosedda och alla invånare har likvärdiga förutsättningar att forma samhället och sina egna liv. Enligt visionen ska barn och unga ges möjlighet att ha inflytande över stadens utveckling.

ÖVERSIKTSPLANEN

Stockholm ska vara en stad för alla med rätta sammanhållna stadsmiljöer och där bebyggelse och grönstruktur samspelar och ger förutsättningar för goda livsmiljöer. Översiktsplanen, som antogs av kommunfullmäktige 2018, innehåller fyra stadsbyggnadsmål: *En växande stad; En sammanhängande stad; God offentlig miljö; och En klimatsmart och tålig stad.*

Barn och unga är en naturlig del av alla fyra stadsbyggnadsmål. Staden slår fast att eftersom Stockholms befolkningstillväxt innebär en ökning av både antalet och andelen barn i staden, behöver stadsplaneringen ta hänsyn till ökningen och prioritera barnens behov tidigt i planeringen vid avvägningen mellan olika intressen. Ett viktigt fokus är att det ska finnas bra miljöer för barn och unga där de får ta plats för rörelse och lek:

“Barnens naturliga sätt att förhålla sig till omvärlden är genom lek. Leken bidrar till både fysisk som psykisk utveckling. Det är viktigt att skapa variation genom lekplatser för olika åldrar. Stadsplaneringen ska därför verka för stimulerande och kvalitativa utemiljöer i hela staden. Stockholms rumsliga och socio-ekonomiska segregation skapar behov av strategiskt placerade målpunkter för barn och unga som kan fungera som integrationsfrämjande mötesplatser i olika delar av staden. Icke-kommersiella lokaler som kan fungera som mötesplatser efterfrågas särskilt. Skolor bör placeras så att de främjar möten mellan människor från olika områden och stadsdelar.”

Planområdet för Sjöstadshöjden anges i översiktsplanen som ett ”område med blandad stadsbebyggelse där omfattade komplettering föreslås”. Översiktsplanen pekar ut ett strategiskt samband mellan Hammarbyhöjden och Hammarby sjöstad. Sambandet är viktigt för att uppnå det övergripande målet om en sammanhängande stad.

PROGRAM FÖR BARNETS RÄTTIGHETER

Stockholms stads barnombudsmans *Program för barnets rättigheter och inflytande i Stockholm stad 2018–2022*, stödjer stadens verksamheter i arbetet för att leva upp till FN:s barnkonventionen och den lagstiftning som finns i Sverige.

VÄRLDSHÄLSOORGANISATIONENS REKOMMENDATIONER FÖR FYSISK AKTIVITET, SÖMN OCH SKÄRMTID FÖR BARN. (2010, 2019)

Barn under ett år bör:

- Få minst 30 minuters fysisk aktivitet av olika typ under dagen, till exempel genom att leka på golvet. Ju mer desto bättre.
- Sitta fastspänd i barnvagn, barnstol eller i bärsele högst en timme åt gången.
- Ingå i stillasittande aktivitet i interaktion med en vårdgivare, t.ex. sagostund.
- Inte spendera någon tid vid skärmar.
- Få god sömn 14-17 timmar per dygn mellan 0-3 månader, och 12-16 timmar per dag mellan 4-11 månader. Denna tid inkluderar vilopauser.

Barn mellan ett och två år bör:

- Få minst 180 minuters fysisk aktivitet av olika typ under flera tillfällen under dagen, ju mer desto bättre.
- Sitta fastspänd i barnvagn, barnstol eller i bärsele högst en timme åt gången. Barn bör heller inte sitta ned under långa sammanhängande perioder.
- Ettåringar bör inte vara stillasittande i mer än en timme eller spendera

någon tid framför skärmar. För tvååringar rekommenderas högst 60 minuters skärmtid per dag. Helst bör barnen ingå i stillasittande aktivitet i interaktion med en vårdgivare, t.ex. sagostund.

- Få god sömn 11-14 timmar per dygn, vilket inkluderar vilostunder och regelbundna sovtider.

Barn mellan tre och fyra år bör:

- Få minst 180 minuters fysisk aktivitet av olika typ under dagen. Av dessa bör minst 60 minuter vara av måttlig till hög intensitet, ju mer desto bättre.
- Sitta fastspänd i vagn, stol eller i bärsele högst en timme åt gången. Barn bör heller inte sitta ned under långa sammanhängande perioder.
- Inte vara stillasittande i mer än en timme samt spendera mer än 60 minuter framför skärmar. Helst bör barnen ingå i stillasittande aktivitet i interaktion med en vårdgivare, t.ex. sagostund.
- Få god sömn 10-13 timmar per dygn, vilket inkluderar vilostunder och regelbundna sovtider.

Barn mellan fem och 17 år bör:

- Få minst 60 minuter med fysisk aktivitet med måttlig till hög intensitet dagligen, ju mer desto bättre.
- Det mesta av daglig fysisk aktivitet ska vara aerobisk och detta bör inkludera hög intensitetsaktiviteter (aktiviteter som förstärker muskel och ben) minst 3 gånger per vecka.

Barn som är 18 år:

- Få minst 150 minuter med måttlig fysisk (aerobisk) aktivitet under veckan, eller minst 75 minuter med högintensiv fysisk aktivitet under veckan, eller en likvärdig mängd med en kombination av måttlig och högintensiv fysisk aktivitet under veckan. Ju mer desto bättre.
- Fysisk aktivitet ska vara aerobisk och ska utföras under minst 10 minuters varaktighet. Ingå i muskelförstärkande aktiviteter två eller flera dagar per vecka.

KARTLÄGGNING PROGRAM HAMMARBYHÖJDEN BJÖRKHAGEN

”Program för Hammarbyhöjden och Björkhagen” (Stockholms stad 2016) är underlag för planeringen i stadsdelen. Här redovisas en rad punkter från programmet som är relevanta för barn och unga. Punkterna är citat från programmet och är organiserade utifrån huvudgrupperna i Stockholms stads modell för barnkonsekvensanalyser, *Miljö och Hälsa; Boende och vardagsliv; och Trygghet och tillgänglighet*.

MILJÖ OCH HÄLSA	BOENDE OCH VARDGSLIV	TRYGGHET OCH TILLGÄNGLIGHET
”Inom programområdet ska befintliga parkområden, gröna promenader och mötesplatser rustas upp och nya skapas.” sid 26. ”För att behålla naturkaraktären i stadsdelarna ska naturen värnas på bostads- såväl som förskole och skolgårdar.” sid 26. ”Gröna promenader utvecklas inom programområdet och till omkringliggande stadsdelar, för att skapa ett rekreativt gång- och cykelstråk mellan viktiga målpunkter.” sid 28. ”Tillgängliga och säkra cykelparkeringar ska finnas vid bostäder och viktiga målpunkter för att underlätta cykeltrafik.” sid 30.	”Bostadsutvecklingen ska bidra till ökad variation i upplåtelseformer och boendeformer för att skapa en blandad stad.” sid 4. ”Miljöerna ska vara överblickbara och lätta att orientera sig i och innehålla mötesplatser för alla.” sid 24. ”Entréer ska placeras mot gator och huvudstråk. Om ett hus vetter mot både en gata och ett tydligt privat eller halvprivat gårdsrum ska det finnas entréer åt bägge hållen.” sid 26 ”Gårdarna ska vara öppna för allmänheten när skolor och förskolorna är stängda.” sid 31. ”Lokaler för skolor och förskolor utformas för att kunna samnyttjas med annan verksamhet kvällstid och helger, för att nyttja ytor effektivt och skapa trygga miljöer över hela dygnet.” sid 31. ”Skolor och förskolor lokaliseras i centrala och strategiska lägen och ambitionen finns att lokalerna ska hållas öppna för föreningar och organisationer vilket bidrar till ökad trygghet och underlättar vardagslivet för de boende.” sid 55.	”Lokaler i bottenvåningar ska finnas vid utpekade torg och platser/.../Lokalerna ska ha entréer, större fönster och annonsera sig tydligt mot dessa torg och platser. Slutna sockelvåningar medges inte mot gator.” sid 26. ”De nya gatorna utformas för att prioritera gång- och cykeltrafik.” sid 30. ”Ett sammanhållet gång- och cykelvägnät med hög standard ska utvecklas för att koppla samman bostäderna med viktiga målpunkter såsom tunnelbanestationer, skolor, förskolor, bibliotek, idrottsplatser och rekreationsområden inom programområdet och till omkringliggande områden.” sid 30. ”Viktiga siktlinjer ska bevaras och gång- och cykelkopplingar över Hammarbyvägen utvecklas för att koppla ihop områdena.” sid 34.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor 2021-06-21. Dnr 2016-13579

PARKRIKTLINJER

Stockholms parkriktlinjer fungerar som stöd för att säkra rekreativa kvaliteter. De kvaliteter som ingår i parkriktlinjerna finns kartlagda i stadens sociotopkarta.

GOD PARKSTANDARD:

Mängden parkmark måste vara stor nog för att tillgodose invånarnas rekreationsbehov och klara det höga besöksstrycket.

Källa: Grönare Stockholm (Stockholms stad 2017)

SOCIOTOPVÄRDEN

Grön oas, naturlek, lekplats, sitta i solen, område med god ljuskvalitet, promenader.

SOCIOTOPVÄRDEN

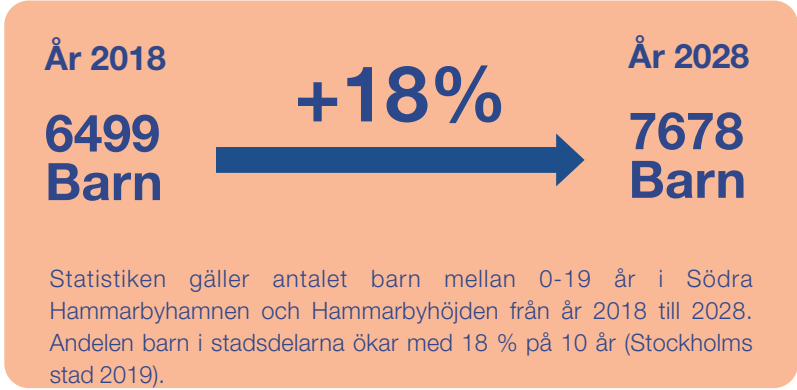
Blomprakt, bollspel/bollek, parklek, picknick, pulkaåkning.

SOCIOTOPVÄRDEN

Utomhusbad, odling, djurhållning, löpträning, skogskänsla, utsikt, vattenkontakt, vild natur, skridskoåkning.

KARTLÄGGNING OMRÅDET SJÖSTADSHÖJDEN NULÄGE

Ortofoto över Hammarby sjöstad och Hammarbyhöjden. Planområdet är markerat i gult.

BESKRIVNING AV NÄROMRÅDE

Planområdet är beläget söder om Hammarby sjöstad och norr om Hammarbyhöjden. Planområdet är uppdelat i två delar. Både Hammarbyvägen och Hammarby Fabriksväg, tillsammans med förkastningsbranten mot Hammarbyhöjden i söder, utgör idag en kraftig barriär mellan stadsdelarna.

Planområdet täcker en yta på cirka 9,5 hektar och gränsar i norr mot bostadskvarter, butiksverksamheter och kontor och i söder mot Hammarbyhöjden och Hammarbyskogens västra delar som täcker större delen av Solberget och Lejonberget. Dessa två kullar

består av höjder av berg i dagen som möter lågpunkter i våtmarker.

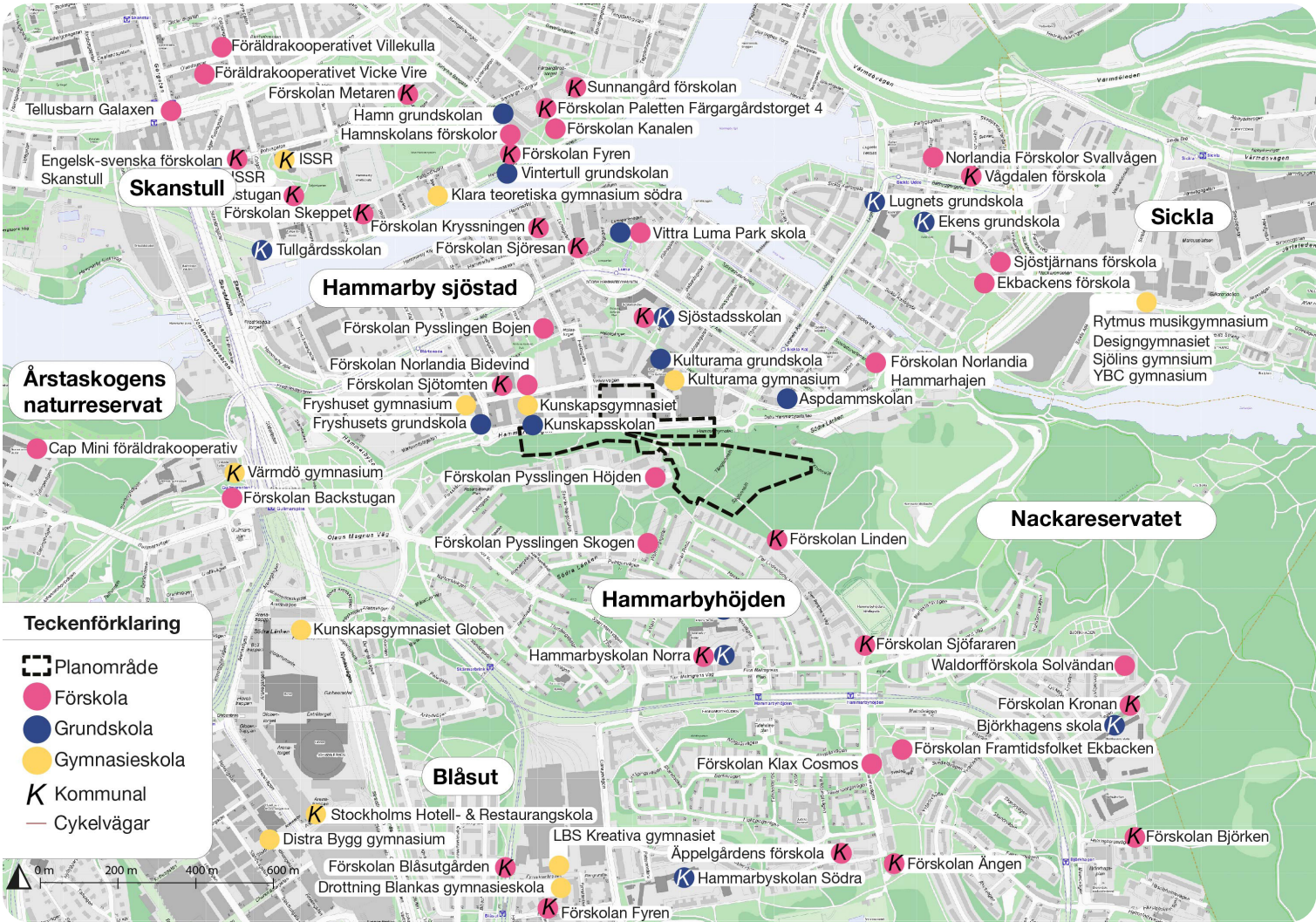
Naturmarken söder om Hammarbyvägen är en del av Stockholms gröna infrastruktur och har påtagligt värde för natur och rekreation.

STATISTIK

Åldersmässigt speglar befolkningen i Hammarbyhöjden och Hammarby sjöstad i stort sett Stockholms befolkning. I Hammarby sjöstad är befolkningen något yngre jämfört med Hammarbyhöjden och Stockholm i stort. Andelen invånare födda utomlands eller med två utrikesfödda föräldrar är lägre i Hammarby

sjöstad (ca 21%) och Hammarbyhöjden (ca 22%) jämfört med snittet i staden (ca 33%).

Fördelningen av olika upplåtelseformer (ägarform) är i stort sett lika i de två olika stadsdelarna men skiljer sig däremot från Stockholm som helhet. I Hammarby sjöstad och i Hammarbyhöjden är den större delen bostadsrätter (ca 63% respektive 66%), vilket är högre än stadens andel bostadsrätter på ca 49%. Resterande procent är hyresrätter och endast ett fåtal äganderätter finns i Hammarbyhöjden.

Karta över befintliga förskolor och skolor i området (dec 2020)

Gymnasiebehörigheten och andelen invånare med eftergymnasial utbildning i de båda stadsdelarna är högre än snittet i Stockholm. Arbetslösheten, ohälsotalen och andelen som går på ekonomiskt bistånd är lägre jämfört med stadens snitt. Medelinkomsten i Hammarby sjöstad ligger 25% över snittet för Stockholm i stort medan i Hammarbyhöjden ligger den ca 6% under snittet. Andelen valdeltagande är högre i båda stadsdelarna jämfört med staden i övrigt (Stockholms stad 2019). Stockholms stads trygghetsmätning (Socialförvaltningen 2017) visar att tryggheten anses hög i båda stadsdelarna.

SKOLOR OCH FÖRSKOLOR

I Hammarby sjöstad och Hammarbyhöjden finns flera förskolor varav drygt hälften drivs i kommunal regi. Förskolorna är utspridda inom stadsdelarna och varierar i storlek och barnantal. Det finns även grundskolor i båda stadsdelarna. De allra flesta barn i båda stadsdelarna går i kommunala skolor, däremot är de fristående skolorna fler till antalet. Hammarbyhöjden saknar en gymnasieskola, medan Hammarby sjöstad är försedd med tre gymnasieskolor.

FRIYTOR

Planområdet har god tillgång till friytor med olika karaktär inom gångavstånd. Planområdet ligger i direkt anslutning till Hammarbyskogen, som erbjuder lekmöjligheter både med lekplats

Karta över befintliga friytor enligt Stockholms stad.

och naturlek i skogsmiljö. I Hammarbyhöjden finns flera mindre parker och lekparkar inom gångavstånd från planområdet. I Hammarby sjöstad finns tillgång till mer urbana park- och kajmiljöer.

MÅLPUNKTER

Det finns inga målpunkter enligt Stockholms stads park- och sociotopkarta inom planområdet och inte heller några målpunkter för sport och kultur.

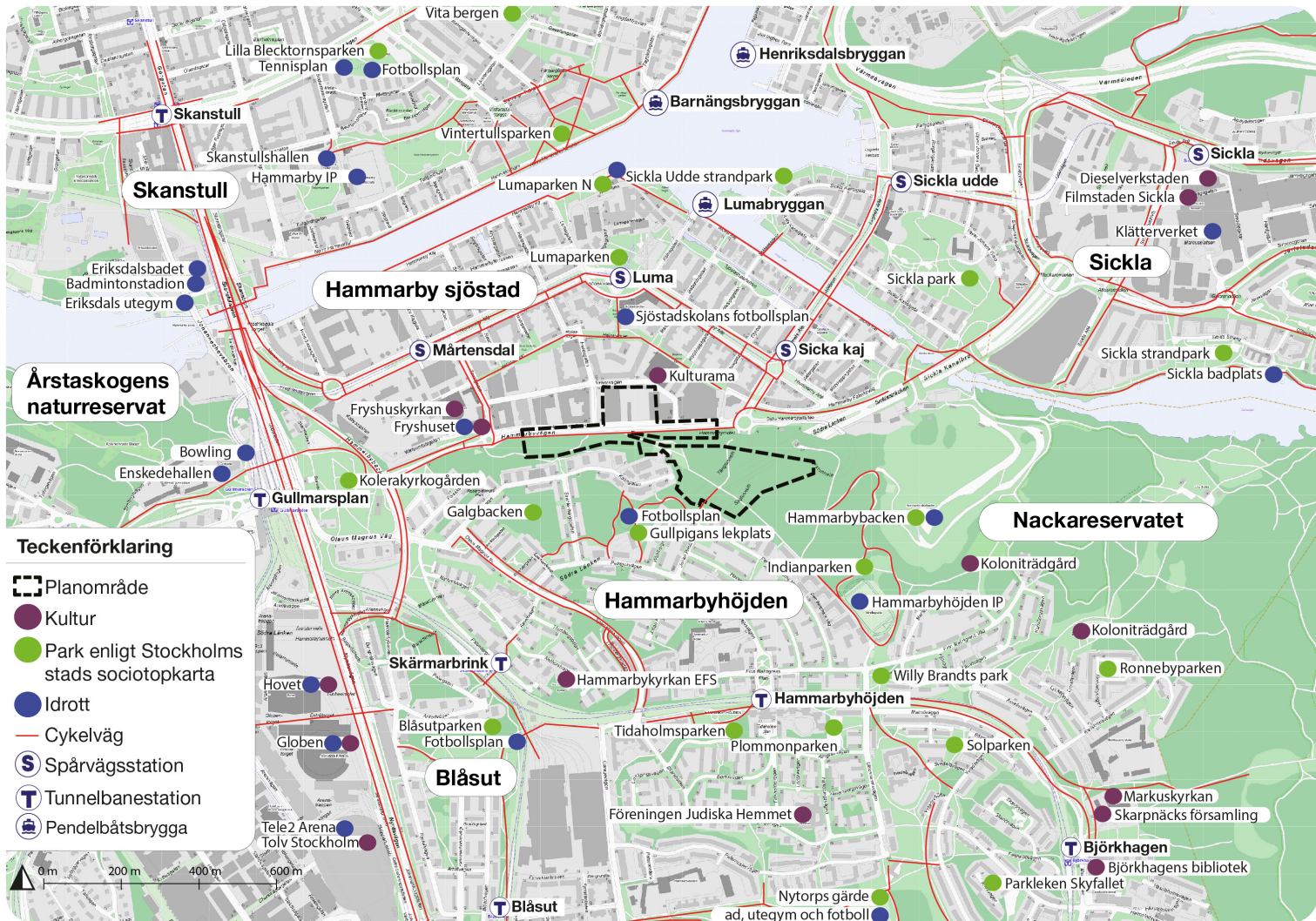
I Hammarbyhöjden finns framför allt målpunkter riktade till barn så som lekplatser och idrottsplatser, medan i Hammarby sjöstad finns flera kulturella målpunkter som också riktar sig till ungdomar.

Flera kulturella och sportrelaterade målpunkter samt några parker, nås enkelt med kollektivtrafik från planområdet. I Globen och vid Skanstull finns både shopping, restauranger, mötesplatser samt service.

GÅNG, CYKEL OCH KOLLEKTIVTRAFIK

Det finns idag relativt goda förbindelser med kollektivtrafik inom planområdet. Däremot är kopplingar mellan Hammarbyhöjden och Hammarby sjöstad bristande.

I Hammarby sjöstad är samtliga tvärbane-hållplatser placerade längs Hammarby Allé som ligger omkring 300 meter från planområdets

Karta över målpunkter för kultur, park och idrott.

norra gräns. Båttrafik från Lumabryggan omkring 500 meter från planområdet kopplar till Södermalm och Nacka.

I Hammarbyhöjden finns det goda kollektivtrafikmöjligheter med tunnelbana och bussförbindelser.

Det finns anslutande gångbanor till samtliga skolor och förskolor i både i Hammarbyhöjden och Hammarby sjöstad. Däremot finns det en del brister i cykelnätet, särskilt i Hammarbyhöjden, då cykelbanor inte alltid har kontinuitet mellan målpunkter. Det saknas även cykelvägskopplingar norrut från Hammarbyhöjden till Hammarby sjöstad och Sickla. Området är mycket kuperat vilket innebär att lutningen på vissa gång- och cykelvägar i omgivningen överskrider 5% och därmed inte uppfyller stadens tillgänglighetskrav.

KARTLÄGGNING TIDIGARE DIALOGER

I arbete med andra detaljplaner i området så har staden genomfört dialoger med barn och vuxna. Materialet från dessa dialoger har inom detaljplan Sjöstadshöjden kompletterats med samtal med barn och pedagoger från förskolan Sjötomten för att ta reda på hur barnens miljö, rörelsemönster, målpunkter, med mera ser ut i Hammarby sjöstad och Hammarby-

Bilder från dialog med barn som del av barnkonsekvensanalysen av detaljplanen för Hammarbyskogen.

Till denna rapport har även ett framtage underlag av White arkitekter (2020) använts. White har på uppdrag av Humlegården Fastigheter AB och Sveafastigheter genomfört en uppsökande och utbildande dialog med Fryshuset Gymnasium. Dialogen fokuserade på framtidens bostad och arbetsplats i Sjöstadshöjden.

Genom andra dialoger i närområdet så har det framkommit att barnen uppskattar naturen och skogen i Hammarbyhöjden. Närnaturen utgör en grundpelare för förskolans och skolans verksamhet. Utsiktsplatser som Solberget och Hammarbybacken är målpunkter som värderas högt. Lekplatsen Indianparken och Hammarbyhöjdens idrottsplats är två andra målpunkter som används av barnen både under skoltid och fritid. Flera av de äldre

barnen brukar också besöka Hammarby sjöstad. Det är målpunkter som bland annat service, kultur och idrott som lockar.

Inom ramarna för programmet för Hammarbyhöjden och Björkhagen (Stockholms stad 2016) genomfördes dialoger med vuxna deltagare. Det konstaterades att många vill att ny bebyggelse ska vara tillgänglig och anpassad för barn, personer med funktionsvariationer och äldre. Vidare framkom att det är viktigt att bevara naturmark inom och mellan bostadshus, skolor och förskolor samt att naturen ska vara lättillgänglig för barn och inte långt ifrån hemmet. Entréerna till skogen och Nackareservatet borde förstärkas och bevaras. Grönområden bör vara tillgängliga och "gratis" mötesplatser för alla. Det bör finnas flera typer av utemiljöer för barn och

gärna lekplatser med olika teman. Det behöver tillföras förutsättningar för bättre villkor för gående och cyklister, särskilt under vintertid. Cykelbanor behöver förbättras och biltrafiken behöver minskas inom bostadsområden.

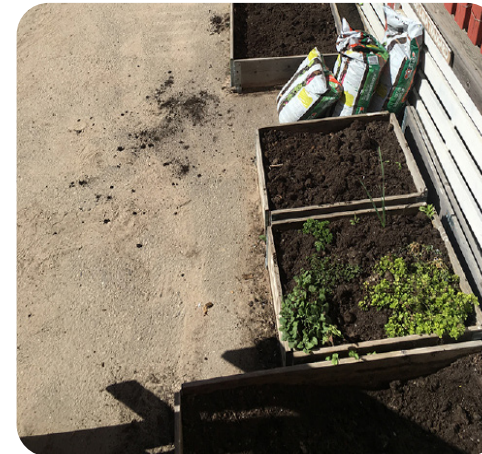
Under dialogerna påpekades det även att Hammarbyvägen är en barriär som behöver hanteras. Många poängterade att det ska vara lätt att orientera sig i området och att kopplingar där barn och unga rör sig bör stärkas samt att smala gångstigar bör breddas för att öka framkomligheten.

KARTLÄGGNING DIALOG MED FÖRSKOLAN SJÖTOMTEN

Huvudsyftet med dialogen med Förskolan Sjötomten var att kartlägga barnens närmiljö, önskningsar och behov som inspel till bearbetning av detaljplanens struktur och innehåll. Vi följde med en av avdelningarna på utflykt under en förmiddag till Indianparken (10) och Hammarbyskogen (9). Med på utflykten var det 17 barn och 3 pedagoger. Barnen var mellan fem och sex år.

Bilder från dialogtillfället. Förskolan Sjötomtents gård. Planteringslådor på föreskolegården.

Förskolan Sjötomten sitter i tillfälliga lokaler i Hammarby sjöstad. Här har de varit i cirka 10 år och är i väntan på nya lokaler. Hos förskolan gick det 84 barn fördelat på 6 avdelningar när dialogen genomfördes. Till hösten 2020 väntades de bli 104 barn.

RÖRELSEMÖNSTER

Barnen som var med på utflykten bor i Hammarby sjöstad. De flesta av barnen berättar att de promenerar eller cyklar till förskolan. Många av barnen berättar stolt att de nyligen lärt sig att cykla utan stödhjul. De upplever inte att det är svårt eller otäckt att cykla till eller hem från förskolan. De har däremot alltid sällskap av sina föräldrar eller annan vuxen.

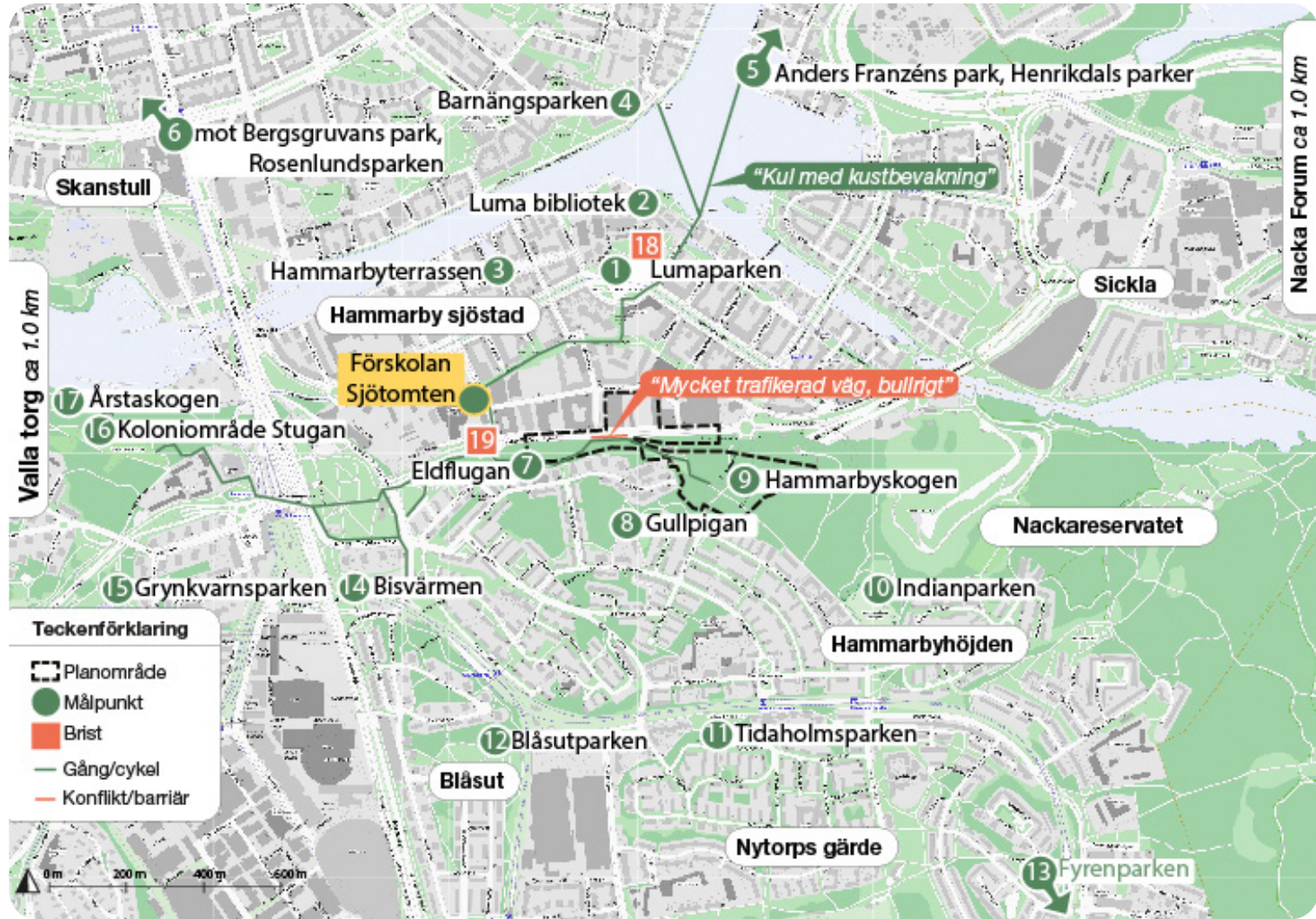
MÅLPUNKTER

Föreskolegården är liten och upplevs som bullerstörd av trafiken från omgivande gator. Därför försöker avdelningen gå på utflykt i närområdet nästan dagligen om personalläget tillåter det.

De besöker lekplatser, parker och naturområden. Parkerna i Hammarby sjöstad nyttjas inte så mycket av avdelningen. De går ibland till Lumaparken som de uppskattar för dess variation och vintertid åker de pulka i parken. Ibland tar de tvärbanan mot Årstaskogen (17), bussen mot Rosenlundsparken (6), eller båten från Lumabryggan mot Henriksdal eller Södermalm, för att besöka andra parker och naturområden en bit bort från förskolan.

Föreskolepedagogerna använder sig mycket av naturen som klassrum i undervisningen. De arbetar aktivt med utomhuspedagogik. Under promenaden till Indianparken fick barnen i uppgift att peka ut vårtecken och de skulle även studera ändarna vid en vattensamling.

Pedagogerna berättar att promenaden är minst lika viktig som målpunkten i sig eftersom det under promenaden händer saker som kan bli till diskussionsämnen och leda till nya lärdomar. De väljer därför nästan alltid trafikseparerade vägar till målpunkterna för att kunna stanna till på vägen och utforska saker, även om det kan innebära en omväg. De tar dessutom oftast en annan väg hem, just för att få variation samt för att bygga vidare på fler diskussionsämnen.

Karta över förskolans målpunkter och de brister de upplever i miljön.

MÅLPUNKTER

- Lumaparken:** Mycket variation, pulkabacke
- Luma bibliotek:** Arrangerade workshop, låna böcker
- Hammarbyterrassen:** Inga bilar. Besöks av barnen främst under fritiden. Klättrar på lekutrustningen
- Barnängsparken:** Lekplats
- Anders Franzéns park:** Lekplats med rolig lekutrustning
- Bergsgruvans park, Rosenlundsparken:** Parklek med större lekplats
- Eldflugan:** Skogsslånt för de yngsta barnen
- Guldpigan lekpark:** Trygg lekpark, fotbollsplan för organiserade lekar, Bamseloppet
- Hammarbyskogen:** Utmanande lekmiljö, naturpedagogik
- Indianparken:** Omtyckt lekpark, bra med samlingsplatser, linbana
- Tidaholmsparken:** Naturlekplats och pulkabacke
- Blåsutparken:** Ny park, stora ytor, gångbanor, fotbollsplan
- Fyrenparken:** Lekplats, plaskdamm. Bemannad lekplats
- Bisvärmen:** Avskild plats, öppna ytor, pulkabacke. Spana på tunnelbanan
- Grynkvärnsparken:** Fin och stor park, roliga gungor, plaskdamm
- Koloniområde Stugan:** Lantlig känsla, studera växter och årsvariationer
- Årstaskogen:** Utmanande lekmiljö i skog, nås med tvärbana
- Lumaparken:** Osäker situation, svår att överblicka, tvärbana och bilväg, många andra barn
- Hammarbyvägen:** Svårt att ta sig över trafikledet. Trafikljuset vid övergångsstället slår om fort, extra problematiskt på vintern när det är halt

BRISTER

”SE HIT, EN MASKROS!”
Barn, Förskolan Sjötomten

”TITTA! EN KOLTRAST!”
Barn, Förskolan Sjötomten

Avdelningen går över Hammarbyvägen för att nå Hammarbyhöjdens naturområden. Barnen letar vårtecken under promenaden.

Både barnen och pedagogerna uppskattar att komma ut i naturen - förskolegården är hårdgjord och de upplever att det i naturen finns oändligt med möjligheter. Pedagogerna uppskattar att besöka skogar med barnen, till exempel Årstaskogen (17) eller Hammarbyskogen (9).

Pedagogerna menar att i byggda miljöer, till exempel på lekplatser, får barnen inte lika mycket tankestimulans eftersom de inte behöver bearbeta sinnesintryck i samma utsträckning som i en skog. I skogen blir det mer ”hjärnträning” för barnen enligt pedagogerna. De utmanas i motorik, fantasi och kunskap.

Indianparken (10), Hammarbyskogen (9)

och skogsslånten Eldflugan (7) är några av förskolans favoritplatser. I skogsslånten brukar förskolans minsta barn, 1-2 åringarna, leka. Det är deras närmaste ”skog”. De mindre barnen brukar inte orka gå så långt, så denna plats är väldigt värdefull för förskoleverksamheten.

Pedagogerna berättar även att 4-5 åringar söker större utmaning, de vill ha svårare träd och utrustning att klättra på, de vill utmana sina fysiska gränser i en mycket större utsträckning än mindre barn. Därför är Hammarbyskogen (9) en bra plats för barnen att öva och utmana sin motorik. I Hammarbyskogen brukar barnen bygga kojor och upptäcka naturen på sitt eget sätt. Indianparken (10) är en mycket uppskattad målpunkt tack vare bra och flera samlingsplatser, god uppsikt och roligt samt

utmanande utrustning. Den är även öppen med tydlig avgränsning så barnen vet vart de får gå och inte gå. Linbanan är ett inslag som uppskattas väldigt mycket av barnen.

Ett barn berättar att hon efter förskolans utflykt tog med sig sina föräldrar till Indianparken som tidigare inte varit där. Pedagogerna berättar att det händer flera gånger att barnen visar platserna som de först besökt med avdelningen för sina föräldrar och att det gör att ”de platser vi går till med barnen är viktiga”.

Gullpigans lekplats (8) som ligger bredvid en annan förskola, är en annan plats de brukar gå till. Den är rolig och nyligen ombyggd. Pedagogerna upplever att den ligger tryggt.

Hammarbyskogen och Indianparken i Hammarbyhöjden.

På platsen finns också en fotbollsplan där de brukar leka organiserade lekar, till exempel ”under hökens vingar”. Det är även på denna fotbollsplan de brukar ha förskolans årliga bamselopp.

Bisvärmen (14), ett grönområde vid Olaus Magnus väg, är en avskild plats med stora öppna ytor. Barnen kallar platsen för den ”hemliga parken” i och med att den ligger avskilt från vägen. På platsen finns en sluttning där barnen kan rulla ner och vintertid åka pulka och stjärtlapp. Härifrån kan man även stå och spana på tunnelbanan som susar förbi. Parken har en stor öppen yta som är sällsynt, med bra uppsikt, enligt pedagogerna. Här har förskolan firat midsommar någon gång.

Kolonilotterna (16) vid Gullmarsplan är en annan uppskattad målpunkt. Avdelningen brukar besöka platsen för att studera växter och årsvariationer. Pedagogerna berättar att platsen är omtyckt eftersom den är ”som att vara på landet fast mitt i stan!”.

PLATSER SOM BESÖKS SÄLLAN

Avdelningen besöker även målpunkter längre bort från förskolan, men dessa platser besöks mer sällan. Bergsgruvans park och Rosenlundsparken (6) på Södermalm är platser som förskolan besöker ibland och då tar de bussen från Hammarby sjöstad till Södra station.

Grynkvarnsparken (15) i Johanneshov är en fin och stor park som barnen tycker är

en ”rolig plats med gungor som snurrar och stenar att hoppa på” och de uppskattar också plaskdammen och dagvattendammen med bro. Anders Franzéns park (5) i Henriksdal besöks av barnen både med förskolan och med föräldrarna. Med förskolan tar de sig dit med båten. Parken uppskattas för att den erbjuder många utmaningar och har roliga redskap.

Ibland åker förskolan på heldagsutflykter. Då åker de till Rudan i Haninge eller andra friluftsområden och till Aspuddsparken. Vid heldagsutflykter är det viktigt att toaletter och grill- eller matplats finns tillgängligt.

Luma biblioteket (2) vid Lumaparken är en av få inomhusmålpunkter som förskolan besöker mer regelbundet. Biblioteket arrangerar ibland

miniworkshops som förskolan brukar delta i samt att de var tredje vecka brukar låna böcker på biblioteket. Det finns även filmvisning här som barnen har besökt.

På fritiden brukar barnen leka på varandras bostadsgårdar. De tycker att vissa bostadsgårdar är roligare än andra. Ett barn berättar att hennes gård ligger på taket vilket gör att hon aldrig är där och att den är ”jättedålig”.

BRISTER

För att komma till dagens utflyktsmål, Indianparken, måste barnen korsa Hammarbyvägen (19). Pedagogerna berättar att det är en utmaning att få barnen över vägen eftersom övergångsställets grönljus är alldeles för kort för att alla barn ska hinna över, särskilt på vintern när det är halt på vägen. Pedagogerna säger att det är ännu svårare att ta sig över vägen med de yngsta barnen.

Trafiken upplevs också som ett problem vid Lumaparken, även om avdelningen ibland brukar besöka parken för dess variation och närhet till förskolan. Tvärbanan är inte avgränsad och bilvägen går precis intill parken. Parken används också av barn från närliggande Sjöstadsskolan och förskolan. Det gör att det blir rörigt och svårare att hålla uppsikt över sin avdelning. Pedagogerna tycker att det är dålig uppsikt och det är svårt att överblicka hela situationen inom platsen. En pedagog menar

att situationen kräver att hon håller ständig koll på barnen i den egna gruppen samtidigt som de måste hålla ett öga på tvärbanan och bilarna.

ÖNSKEMÅL OM FÖRBÄTTRINGAR

På dialogen berättar pedagogerna om vad som skulle göra deras utflykter lite enklare och tryggare att genomföra. De menar att det i parker generellt saknas sittplatser och avställningsplatser för exempelvis ryggsäckar, matsäck eller liknande. Många parker saknar även naturliga samlingsställen för exempelvis mellanmål.

Pedagogerna önskar även att det skulle finnas en närliggande målpunkt för sportutflykter som är öppen att nyttja, exempelvis en idrottshall där barnen kan prova på sporter som skridskor.

SAMMANFATTNING

Dialogen med förskolan Sjötomten bekräftar det som redan framkommit i samtal med andra skolor och förskolor i området, nämligen Hammarbyskogens centrala roll som huvudmålpunkt för barnen, både under skoltid och fritid. Skogens miljöer är variationsrika och erbjuder både lätt till utmanande fysisk aktivitet och passar en bred målgrupp.

För förskolan Sjötomten utgör Hammarbyhöjdens naturområden en viktig del i

pedagogiken. Avdelningarna går på utflykt nästan dagligen. Därför är närheten till naturen och parkerna viktig. När barnen närmar sig femårsåldern går det att nå platser längre bort från förskolan, vilket gör att de har flera målpunkter de kan besöka.

I samtal med barn och pedagoger på förskolan Sjötomten framkommer det att omgivande lekplatser, lekparken och naturområden är viktiga sällanmålpunkter för verksamheten. Pedagogerna uppskattar att kunna visa barnen även andra delar av staden.

Pedagogerna berättar att de ibland besöker mer stadsmässiga lekparken som exempelvis Lumaparken och att de ibland besöker Luma bibliotek för att låna böcker och delta i evenemang.

Hammarby sjöstad och Hammarbyhöjden innehåller många målpunkter av olika karaktär, men framförallt målpunkter som är utomhus. Pedagogerna nämner att de saknar en sportmålpunkt inomhus, till exempel en idrottshall där barnen kan lära sig att åka skridskor.

I samtalen med förskolan Sjötomten, liksom i tidigare dialoger med förskolor, framkom att promenaden ur ett pedagogiskt perspektiv är minst lika viktig som målpunkten i sig. Det är under promenaden som pedagogerna passar

KARTLÄGGNING WORKSHOP 1

Indianparken

Indianparken

på att visa nya saker för barnen och de väljer resväg med omsorg för att få in variation och en chans till nya upplevelser som kan trigga barnens fantasi.

Pedagogerna betonar vikten av en trafiksäker väg till målpunkterna. För att underlätta passage behöver trafikljusen regleras så att barnen hinner gå över gatan ordentligt.

Trafikseparerade vägar, tillsammans med platser för pauser är värdefulla för förskolans utflykter. För att promenaden ska vara av pedagogiskt värde behöver det finnas möjlighet att stanna till på vägen för att utforska och berätta.

Pedagogerna upplever många gånger att det saknas ordentliga samlingsplatser i naturomåden och i lekparken. Barnen bär med sig matsäck på utflykterna och behöver en väderskyddad plats att ställa ifrån sig ryggsäcken när de är framme vid målpunkten. Ett övertäckt picknickbord och gratis toalett vore något som skulle underlätta förskolornas utflykter avsevärt enligt pedagogerna.

Steg 2 i den integrerade barnkonsekvensanalysen har varit att tillsammans med stadens projektgrupp genom workshop 1 formulera ett antal övergripande effektmål rörande barnrättsfrågorna inom detaljplaneområdet.

Detta gjordes i form av en workshop med strävan att få en samsyn och en gemensam berättelse kring hur Sjöstadshöjden kan utvecklas med barnen i åtanke; Hur kan rekommendationerna som analysen mynnar ut i leva vidare i nästa skede?

Tillsammans med stadens representanter formulerades tre teman med tillhörande effektmål vilka bedömdes som särskilt viktiga att bevaka i planarbetet för Sjöstadshöjden. Dessa är

- Barn vardagsliv
- Lika villkor
- Tillgängligt och tryggt

TEMA BARNNS VARDAGSLIV

Effektmål:

1. Inom Sjöstadshöjden finns variation och mångfald av välanvända offentliga rum som barn och unga använder för lek och vistelse, både för organiserad och för spontan aktivitet.

2. I Sjöstadshöjden kan barn och unga möta sina vänner såväl inomhus som utomhus och vistas under längre tid, i såväl gratis som betalaktiviteter.

3. Bostadsgårdar ska innehålla plats för fysiskt utmanande lek och platser för vila. Gården ska utformas så att god ljudnivå och tillräckligt med dagsljus möjliggörs.

TEMA LIKA VILLKOR

Effektmål:

1. Inom Sjöstadshöjden finns trygga och varierade platser där barn och unga kan välja att aktivt delta i, eller att observera, sociala sammanhang.

2. Inom Sjöstadshöjden finns variation i bostadsstorlek som erbjuder barn och unga ett eget rum.

3. Det finns gratis eller billiga platser att vistas på, både inne och ute.

TEMA TILLGÄNGLIGT OCH TRYGGT

Effektmål:

1. Barn och unga rör sig tryggt och självständigt inom Sjöstadshöjden och mellan Hammarby sjöstad och Hammarbyhöjden, under dygnets alla timmar. Gång- och cykelstråken är en naturlig del av vardagsrörelsen både inom Sjöstadshöjden och till målpunkter längre bort. Gång- och cykelstråken är gena och sammankopplade till befintlig infrastruktur med kollektivtrafik.

2. Befintlig natur sparas i stor utsträckning och tillgängliggörs för barn och unga, såväl från bostadsgårdar, som från förskolegården.

3. Kopplingarna/släppen som skapas mellan bebyggelsen utformas med platser för barn och unga att stanna upp, vila och med tydliga utblickar för att stärka orienterbarheten.

KARTLÄGGNING WORKSHOP 2

På workshop 2 fick stadens projektgrupp och byggaktörerna med konsulter vidareutveckla effektmålen och komma med förslag utifrån tre teman. Syftet var också att förankra barnperspektivet i byggaktörernas planering, samt att inspirera till åtgärder som förbättrar för barnen i området.

Deltagarna delades in i fyra grupper och varje grupp fick ta fram förslag med en särskild målgrupp i åtanke. Avsikten med uppdelningen var att få fram förslag som tillsammans skapar förutsättningar för en bra miljö för barn och unga. Målgrupperna var:

- Grupp 1:* 4-åring med lillasyster på 1 år. Bor i Sjöstadshöjden och går på förskola inom området.
- Grupp 2:* 9-åring bor varannan vecka i Hammarbyhöjden, varannan vecka vid Lunaparken. Favoritplats biblioteket och naturen.
- Grupp 3:* 13-åring som dansar i Sjöstaden och spelar fotboll på Hammarbyhöjdens IP och bor i Sjöstadshöjden.
- Grupp 4:* 17-åring som bor i Hammarbyhöjden, går på Kulturama gymnasium och gillar skejting och att gejma.

TEMA BARNNS VARDAGSLIV

- Förslag:
- Utveckla befintlig natur, då de är viktiga för de yngsta barnen, och möjliggör att uppleva årstidsväxlingar.
 - Uppföra väderskydd vid lekytor och vid programmerade mötesplatser i naturen.
 - Tillskapa gång- och cykelstråk mellan bostadskvarter.
 - Skapa lätt igenkännbara detaljer i den byggda miljön.
 - Planerade programmerade lekytor kan ges inslag som även attraherar de äldre barnen så som parkour, utegym eller klättervägg. Nyttja närheten till naturen och använda material från platsen. Ett avverkat träd kan få bli en parkourbana etc.
 - Ge plats för gemensamhetslokal eller växthus på bostadsgård, och gör de attraktiva för barn och unga.
 - Skapa flytande gränser mellan olika gårdar och kvartersmark/allmän plats.
 - Skapa utsiktsplatser och möblerade uterum längs Hammarby skogsväg.
 - Tillför möjligheter för ställen att umgås på kvällstid som omyndig, t.ex. kafé, ungdomsgård, gym.
 - Gör skol-/förskolelokaler multi-funktionella för t.ex. spelkvällar.
 - Utforma offentliga stråk så trygga som det bara går – ljust och öppet.
 - Använd tåliga material i offentlig miljö.

TEMA LIKA VILLKOR

- Förslag:
- Viktigt med inte alltför uppdelad åldersinriktning i lekytorna. Yngre barn ska kunna se äldre barn och flickor och pojkar ska få lika stor plats.
 - Genom att tillgängliggöra naturen skapas förutsättningar för lika villkor, då den är en plats för könsneutral lek.
 - Tillgängliggöra uterum/rumsligheter i stadsdelen. Väderskyddade utsiktplatser.
 - Utforma tydliga entréer till naturområdena.
 - Arbeta med välbelysta gång- och cykelstråk.
 - Skapa trygga kopplingar mellan stadsdelarna, möjligheter att flyta vidare längre hemifrån på ett tillgängligt och tryggt sätt är viktig.
 - Eftersträva variation i bostadsstorlekar, för att undvika trångboddhet för barn.
 - Tillför olika upplåtelseformer inom detaljplaneområdet.
 - Bostadutvecklarna uppmanas att jobba med yteffektiva lägenheter där flera mindre rum får plats i mindre lägenheter.
 - Arbeta med strategier att huvudgatan inte blir folktom efter klockan 17 på vardagar.
 - Arbeta för gratis och billiga platser att vistas på inomhus.
 - Skapa aktiviteter i mellanrummen.

TEMA TILLGÄNGLIGT OCH TRYGGT

- Förslag:
- Räcken bör vara transparenta så att även mindre barn får utblickar.
 - Trottoarer och gångstråk bör vara bra utformade så att passage är smidig med fyraåring och barnvagn.
 - Möjliggöra ”ögon mot gatan” för gång- och cykelstråk för att skapa en tryggare miljö för barn som börjat röra sig självständigt i staden.
 - Det behöver också finnas mer obehagade platser för tonåringen och inte bara tillrättalagda områden.
 - Befintlig natur ska sparas i så hög utsträckning som möjligt.
 - Även om naturen sparas ska det finnas viss läsbarhet för yngre barn, t.ex. naturstigar eller inslag av lekutrustning (balansbana av stubbar, en hinderbana etc).
 - Utforma naturanpassade rumsligheter med regnskydd och rörelseaktiverande områden, gungor, balansövningar etc.
 - Tillför inslag i offentliga miljön som överraskar.
 - Viktigt med bra belysning och god sikt för trygghet och lokaliseringsmöjligheter. Möjlighet till genvägar mellan kvarter.
 - Använd jämna asfaltsgångar (så att man kan skejta) och inte bara naturbeläggning.
 - ”Kopplingen” och strategin för bottenvänongarna blir viktiga, särskilt med tanke på ungdomarna.

REKOMMENDATIONER

REKOMMENDATIONER RUMSLIG DISPOSITION

Här följer rekommendationer för det fortsatta arbetet med planförslaget för Sjöstadshöjden. Rekommendationerna är framtagna utifrån dialog, inventering och genomförda workshops.

- Placera förskolor i direkt anslutning till natur och skog. Det gör att barnen har tillgång till en större yta, som också erbjuder mer fysiskt utmanande terräng
- Säkerställ att förskolegård är tillräckligt stor för att främja barns hälsa. Förskolegården bör rymma olika zoner; trygg, öppen och vild, för att skapa förutsättningar för barn att utvecklas.
- Placera offentliga lekmiljöer och mötesplatser så att de inte blir bullerstörda. Ny bebyggelse kan skydda lekmiljöer och mötesplatser från buller och luftpartiklar.
- Utifrån topografin och befintliga värden skapa en mångfald av platser för att locka olika grupper av barn och unga. Platserna kan vara olika stora och ges olika innehåll.
- Använd befintlig terräng för att skapa inspirerande lekmiljöer för barn.
- Utforma tydliga entréer till Hammarby-skogen och Nackareservatet.
- Bevara och utveckla det befintliga sydvästliga gång- och cykelstråket.
- Planera för trafikseparerade gång- och cykelstråk för trygga och säkra stråk för barn.
- Där gång- och cykelstråk korsar gata bör korsningen utformas så att barn och unga kan gå och cykla säkert.
- Planera för möjlighet till god kollektivtrafik inom området och mellan stadsdelarna.
- Placera offentliga toaletter på strategiska platser.
- Säkerställ strategisk planering och placering av sophantering, angöring och cykelparkering vid förskolor och bostadskvarter, så att de inte hamnar i konflikt med barnens rörelsestråk till och från förskolan och hemmet.

REKOMMENDATIONER KVARTERSMARK

Detta avsnitt redovisar rekommendationer till det fortsatta arbetet med att uforma kvarter-smarken, bostadshus och bostadsgårdar.

- Utforma förskolelokalen på ett sätt som möjliggör användning av den efter verksamhetstid, t.ex. genom larmsektionering.
- Utforma en tydlig entré till förskolegården för att markera att den går att använda kvällstid och helger, till exempel med en välkomnande portik vid grind.
- Bevaka att bostäderna uppförs med olika upplåtelseformer så att olika familjer, eller familjer i förändring, har möjlighet att bo i området.
- Bevaka att cykelrum blir lättillgängliga så att det blir enkelt för barn att cykla i området.
- Prioritera småbarnslek på bostadsgårdar. De äldre barnen har oftast en större rörelsefrihet än de yngre barnen, vilket gör att de minsta barnen är beroende av bostadsgården som sin utemiljö.
- Gestalta en tydlig, men inte sluten, gräns mellan bostadsgård och allmän naturmark. Det gör att små barn lättare kan förstå gårdens avgränsning, och större barn kan fortsätta ut och utforska naturen.
- Utforma kvartersmark så att publika lokaler ger vuxennärvaro till offentliga platser där ungdomar vistas.
- Se till att fasader berikar gaturummet med detaljer i barns ögonhöjd så att deras vardagliga stråk blir lustfyllda och fantasieggande.
- Integrera barn och unga i utbyggnadsprocessen av kvartersmark.
- Stödja det lokala föreningslivet genom att placera gemensamhetslokaler och hobbyrum i bostadshus med egen entré mot gatan. Detta möjliggör att dessa lokaler på sikt kan vara tillgängliga att hyras också av övriga boende i området och av föreningar.
- Bevaka att det finns en variation av lägenhetsstorlekar, både för den stora barnfamiljen och för den lilla, t ex med ensamstående förälder.

REKOMMENDATIONER ALLMÄN PLATSMARK

Avsnittet presenterar rekommendationer hur det offentliga rummet kan planeras och utformas för att stödja barns behov.

- Planera allmänna platser med ett varierat och flexibelt innehåll och för olika åldrar.
- Planera platser utifrån att barn ska uppleva lika villkor i det offentliga rummet, till exempel genom att tillföra aktiviteter som skapar jämställd lek, så som balansera, hoppa, klättra.
- Prioritera ungdomars behov i gestaltningen av torg och parker, medan de yngre barnens behov bör prioriteras i gestaltningen av lekmiljöer vid naturområden.
- Planera in väderskydd, gärna med wifi och värme, som underlättar för ungdomar att träffas utomhus och som samtidigt stödjer förskolor på utflykt och behöver en paus.
- Utforma offentliga platser enligt principen ”se och synas”.
- Bevara så mycket som möjligt av Hammarbyskogen då även små naturområden har betydelse för barn, även utsikterna från Solberget och Lejonberget är viktiga att bevara.
- Skapa vistelsezoner för barn och unga längs Hammarbyvägen när gatan görs om till stadsgata. Detta ökar upplevelsen av trygghet längs gatan.
- Planera in sittmöjligheter längs branta stråk som möjliggör återhämtning för barn. Dessa är särskilt uppskattade av förskolor som dagligen går på utflykter med barnen.
- Utforma räcken till broar transparenta i barns ögonhöjd.
- Anlägg offentliga mötesplatser, så som lekplats, torg och park, tidigt i genomförandet så att barn och unga har platser att vara på redan innan de första flyttar in.
- Integrera barn och unga i programmering och utformning av de allmänna platserna.

KÄLLOR

KÄLLOR

LITTERATUR OCH RAPPORTER

Barnkonventionen. <http://unicef.se/barnkonventionen/> (2016-03-18)

Boverket (2015) Gör plats för barn och unga. Rapport 2015:8.

Björklid, P. (2011) Det pedagogiska samspelet. Lund, Studentlitteratur.

Björklid, P. (2005) Lärande om fysisk miljö. Kalmar: Lenanders grafiska AB.

Björklid, P. (2001) Bättre - men inte tillräckligt bra. En studie i ett barnperspektiv. Lärarhögskolan i Stockholm. Institution för samhälle, kultur och lärande.

Björklid, P. (1998) Sammanställning av forskningsläget kring barns resor. På uppdrag av dåvarande Vägverket.

de Laval, S. (2015) Bygga stad för barn. Arkus 73/2015.

Grahn. P. (1997) Ute på dagis: hur använder barn daghemsgården? Utformningen av daghemsgården och dess betydelse för lek, motorik och koncentrationsförmåga. Stad & land 145/1997.

Joelsson, T. (2017) En omöjlig ekvation? Barns cykling och övrig mobilitet i bilvänliga samhällen. Forskningsprojektet Barn i Farten: <https://barnifarten.wordpress.com> (2019-06-10)

Lenninger, A. (2008) Barns plats i staden. Stad & land 174/2008.

Landskapslaget (2019) Integrerad barnkonsekvensanalys Hammarbyskogen. Delrapport 1. Stockholms stad.

Landskapslaget (2019) Integrerad barnkonsekvensanalys Hammarbyskogen. Delrapport 2. Stockholms stad.

Movium. <http://www.movium.slu.se/staden-barnen> (2018-10-01)

Olsson, T. (2010) Lekens natur. Gröna Fakta 7/2010.

Stockholms stad (2020) Möjligheternas Stockholm - Vision 2040.

Stockholms stad (2019) Start-PM för planläggning av Hammarbyhöjden 1:1 Sjöstadshöjden i stadsdelen Hammarbyhöjden (ca 400-500 bostäder och 4000-5000 arbetsplatser). Dnr 2016-13579.

Stockholms stad (2018) Översiktsplan Stockholms Stad.

Stockholms stad (2020) Hammarbyhöjden-Björkhagen.

Stockholms stad (2019) Områdesfakta Hammarbyhöjden stadsdel.

Stockholms stad (2019) Områdesfakta Södra Hammarbyhamnen stadsdel.

Stockholms stad (2018) Stadsutvecklingsområde Hammarby Sjöstad.

Stockholms stad (2017) Integrerad barnkonsekvensanalys och dialog.

Stockholms stad (2017) Grönare Stockholm. Riktlinjer för planering, genomförande och förvaltning av stadens parker och naturområden.

Stockholms stad (2016) Program Hammarbyhöjden och Björkhagen. Dnr 2012-10147. Godkänd av stadsbyggnadsnämnden juni 2016.

Trafikverket (2005) Barnen och vägplanering. En kunskapsöversikt. 2005:27.

Trivector (2018) Säkrare cykling för barn i tätort – vägledning för barns cykling till skolan. Serie 2017:87, TRV2016/19946

White arkitekter (2020) Framtidens arbetsplats i Sjöstadshöjden - ett ungdomsperspektiv. Humlegården fastigheter AB.

White arkitekter (2020) Framtidens bostad i Sjöstadshöjden - ett ungdomsperspektiv. Sveafastigheter.

WHO (2010, 2019) World Health Org : Guidelines on physical acitvity age groups .

DIALOG

Dialog och gåtur med förskolebarn och pedagoger på Förskolan Sjötomten i Hammarby sjöstad, genomfördes 23 april 2020.